

Πέμπτο Κεφάλαιο

5.1 Η εργασιακή διαδικασία

Διάκριση εργασιακής δύναμης και εργασίας (153.1)

Εργασιακή δύναμη = Το σύνολο των φυσικών και πνευματικών ικανοτήτων που υπάρχουν στη σωματικότητα και τη ζωντανή προσωπικότητα ενός ανθρώπου.

Ο κεφαλαιοκράτης αγοράζει την ικανότητα για εργασία. Η χρήση της εργασιακής δύναμης είναι η εργασία. Εργασία δυνάμει και εργασία ενεργεία. Διάκριση *potentia* (δυνάμει) και *actu* (ενεργεία) από τον Αριστοτέλη. Δυνάμει: δυνατότητα που ενδέχεται να πραγματοποιηθεί. Ενεργεία: πλήρωση, πραγματοποίηση της δυνατότητας. Παράδειγμα: Εγγράματος δυνάμει (έχω τη δυνατότητα να μάθω γραφή και ανάγνωση σε σχέση με ένα δέντρο που δεν την έχει), ενδελέχεια (έχω ήδη αναπτύξει/μάθει γραφή και ανάγνωση άσχετα με το αν ασκώ αυτές τις δεξιότητες τώρα), ενεργεία (έχω αναπτύξει και ασκώ αυτές τις δεξιότητες τώρα).

Η γενική φύση της παραγωγής χρηστικών αξιών δεν μεταβάλλεται από το γεγονός ότι παράγονται υπό τον έλεγχο του κεφαλαιοκράτη.

Σημεία αναστοχασμού:

- ✓ Η εργασιακή δύναμη είναι διιστορική έννοια. Η εργασιακή δύναμη δεν είναι απλώς εκείνες οι ικανότητες που, όταν τίθενται σε κίνηση, δημιουργούν υπεραξία για το κεφάλαιο. Η έννοια των εργασιακής δύναμης που χρησιμοποιείται εδώ είναι πολύ ευρύτερη. Η εργασιακή δύναμη περιλαμβάνει ικανότητες που παράγουν οτιδήποτε θεωρούμε χρήσιμο - αξία χρήσης οποιασδήποτε μορφής. Η εργασιακή δύναμη διαφοροποιείται εντός καπιταλισμού από το σύνολο των ικανοτήτων που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν σε μια διαφορετική κοινωνική οργάνωση (Jaffe, 2020). Παράδειγμα: η παραγωγή της ακαδημαϊκής γνώσης.
- ✓ Οντολογική διάκριση ανάμεσα στην εργασιακή δύναμη και την ανθρώπινη ζωή: δεν μπορείς να διαχωρίσεις την εργασιακή δύναμη από την κάτοχό της. Η ανθρώπινη ζωή ως εμμενής εξωτερικότητα για το κεφάλαιο.
- ✓ Ο κεφαλαιοκράτης δεν μπορεί να αγοράσει εργασία. Μπορεί να αγοράσει μόνο ικανότητα για εργασία. Αυτό αποτελεί πάντα ένα διακύβευμα.
- ✓ Η εργασία συνεπάγεται την παραγωγή αξιών χρήσης, πραγμάτων χρήσιμων για την κάλυψη αναγκών οποιασδήποτε μορφής. Διιστορικότητα αξιών χρήσης.
- ✓ Η γενική φύση της παραγωγής χρηστικών αξιών δεν μεταβάλλεται από το ότι επιτελείται για τον κεφαλαιοκράτη και υπό τον έλεγχό του στον ΚΤΠ. Αυτό μπορεί να εννοηθεί με δύο τρόπους: α) πάντα η εργασιακή διαδικασία παράγει αξίες χρήσης. β) Οι αξίες χρήσης που παράγονται είναι ανέξαρτητες από τον κοινωνικό τρόπο παραγωγής. Μάλλον όχι. Παράδειγμα: στις ΗΠΑ, δεν μπορείς να κάνεις τεστ ΠΑΠ αν δεν έχεις άμεσο ιστορικό καρκίνου. Γιατί; Γιατί συμφέρει από τη σκοπιά του κέρδους η θεραπεία και όχι η πρόληψη.

Η διαδικασία της εργασίας ανεξάρτητα από την καθορισμένη μορφή κοινωνικής οργάνωσης (153.2-154.1)

Εργασία= Μια διαδικασία στην οποία ο άνθρωπος **διαμεσολαβεί**, ρυθμίζει και ελέγχει τον μεταβολισμό του με τη φύση μέσω της δικής του πράξης.

Ο Μαρξ προσδιορίζει την εργασία ως τη συγκεκριμένη μορφή με την οποία η ανθρωπότητα **αναπαράγει** την ύπαρξή της ως μέρος της φύσης.

Ο άνθρωπος **αντιτίθεται** στο φυσικό περίβάλλον αλλά ως μια φυσική δύναμη.

Ο άνθρωπος **μετασχηματίζει** τη φύση αλλά και τον εαυτό του μέσα από την εργασία.

Ιδιοποίηση φυσικού υλικού σε μια **μορφή** που είναι χρήσιμη για τον βίο του.

Διάκριση ανθρώπινων και μη ανθρώπινων ζώων. Παράδειγμα οικοδόμος-μέλισσα: ο οικοδόμος έχει όλο το πλάνο της κερήθρας στο μυαλό του, δεν λειτουργεί μόνο υπό την πίεση της ανάγκης με βάση τα ζωώδη ένστικτα. Η παραίτηση από την άμεση ικανοποίηση, αναγκαία για τη δημιουργία εργαλείων, αγαθών και για την εμφάνιση συνείδησης.

Ένσκηπη βούληση = προσδοκία συγκεκριμένου αποτελέσματος, σκοπιμότητα και αναστοχαστικότητα.

Ας τα εξηγήσουμε πιο αναλυτικά.

1. Η εργασία έχει μια κεντρικότητα καθώς μας επιτρέπει να αντιληφθούμε τη σχέση ανθρώπου και φύσης. Η εργασία αποτελεί τη διαμεσολάβηση ανάμεσα στον άνθρωπο και τη φύση. Λίγα λόγια την κεντρικότητα της έννοιας της διαμεσολάβησης: Δεσολάβηση είναι η επίτευξη μιας σχέσης μέσω ενός σχεσιακού (ενδιάμεσου) όρου. Μια διαμεσολάβηση είναι ο ίδιος ο σχεσιακός όρος. Για να θεωρείται διαμεσολάβηση, ένας σχεσιακός όρος πρέπει να είναι κάτι περισσότερο από ένας απλός καταλύτης ή μια εξωτερική συνθήκη (όσο αναγκαία και αν είναι) της σχέσης: μάλλον, πρέπει να είναι ο ίδιος η σχέση. Πρέπει να τη συγκροτεί, με τον τρόπο που για παράδειγμα - και το παράδειγμα προσφέρεται απλώς ευριστικά - ένα σχοινί που συνδέει δύο ορειβάτες είναι συστατικό της σχέσης στην οποία βρίσκονται. Συνεπώς, η εργασία ως διαμεσολάβηση ανθρώπου και φύσης συγκροτεί τη σχέση μεταξύ τους. Και οι δύο μετασχηματίζονται μέσα από την εργασία (Gunn, 1987).
2. Ο άνθρωπος έχει συνειδητή βιο-δραστηριότητα (life-activity). Οι Marx και Engels στη Γερμανική Ιδεολογία διαχωρίζονται από τους Νέους Χεγκελιανούς οι οποίοι βλέπουν τη συνείδηση χωρίς καμιά υλική προϋπόθεση. Τουναντίον, τα ανθρώπινα όντα διακρίνουν τους εαυτούς τους από τα ζώα μόλις αρχίσουν να παράγουν τα μέσα διαβίωσής τους. Με άλλα λόγια, υπάρχει μια εμμενής υλική σύνδεση μεταξύ του προσδιορισμού της συνείδησης ως διακριτά ανθρώπινης ιδιότητας και του θεμελιωδώς διαμεσολαβημένου χαρακτήρα της διαδικασίας ζωής του ανθρώπου. Η έμφασή τους στην παραγωγή μέσων διαβίωσης έχει ως εκ τούτου ως στόχο να τονίσει τον ειδοποιό μετασχηματιστικό τρόπο της διαδικασίας της

μεταβολικής ανταλλαγής με τη φύση. Η συνείδηση εξελίχθηκε ως αποτέλεσμα του ολοένα και περισσότερο **διαμεσολαβημένου** χαρακτήρα που έπαιρναν οι μορφές πρακτικής μετασχηματιστικής δραστηριότητας των ανθρωποειδών προγόνων μας, και η οποία τελικά οδήγησε στην εμφάνιση αυστηρά ανθρώπινων (με την έννοια του σύγχρονου Homo Sapiens) τρόπων ζωής (Starosta, 2022).

3. Οι άνθρωποι διευρύνουν τις δυνατότητες της διαδικασίας του μεταβολισμού τους σε αντίθεση με τα μη ανθρώπινα ζώα. Λόγω της πιο περιορισμένης ικανότητάς τους να τροποποιούν την εξωτερική φύση ώστε να την καταστήσουν κατάλληλη για την ικανοποίηση των αναγκών τους, τα μη ανθρώπινα ζώα μπορούν να αναπτύξουν την ικανότητά τους να οικειοποιούνται φυσικές μορφές μόνο μέσω μιας γενετικά επαγόμενης μετάλλαξης της δικής τους σωματικότητας, η οποία τους επιτρέπει να προσαρμοστούν σε αυτό που αντιμετωπίζουν ως δεδομένες συνθήκες ύπαρξης. Αντίθετα, έχοντας αναπτύξει την ικανότητα να μεταβάλλουν τις συνθήκες ζωής τους μέσω της συνειδητής παραγωγικής πρακτικής, οι άνθρωποι έχουν επίσης αναβαθμίσει ποιοτικά τον τρόπο με τον οποίο, ως ζωντανά υποκείμενα, διευρύνουν τις δυνάμεις της μεταβολικής τους διαδικασίας με τη φύση. Το κλειδί για την αναπτυξιακή δυναμική της φυσικής διαδικασίας της ζωής δεν βρίσκεται πλέον μόνο στην περαιτέρω βιολογική εξειδίκευση μέσω της τροποποίησης των σωματικών οργάνων. Αντίθετα, οι άνθρωποι μπορούν να "αλλάξουν την ίδια τους τη φύση" μέσω της ανάπτυξης των μετασχηματιστικών δυνάμεων της διαδικασίας της ζωής τους, δηλαδή των παραγωγικών δυνάμεων της εργασίας τους (Starosta, 2022).
4. Ο Marx αντιλαμβάνεται την εργασία ως διαμορφωτική δραστηριότητα (formative activity), ως δραστηριότητα μέσω της οποίας τα ανθρώπινα όντα δίνουν μορφή στα υλικά και έτσι εξαντικειμενεύονται στον κόσμο (objectification) (Sayers, 2007).
5. Απαιτείται μεγαλύτερη προσοχή όταν κάτι δεν το απολαμβάνεις (toil). Διαφωνία με Φουριέ αναφορικά με τη φύση της εργασίας. Για τον Φουριέ, η εργασία θα έπρεπε να είναι χαρά, παθιασμένη και ερωτική δέσμευση, αν όχι καθαρό παιχνίδι. Ο Marx λέει ότι δεν είναι ποτέ έτσι. Πολλή σκληρή δουλειά και αυταπάτηση, πειθαρχία απαιτούνται για να γίνει το φανταστικό πραγματικότητα στο έδαφος, αν πρόκειται να υλοποιηθεί ένας συνειδητός σκοπός (Harvey, 2010).

Σημεία αναστοχασμού:

- ✓ Γιατί τέτοια κεντρικότητα στην εργασία; Μήπως τον θόλωσε ο ρόλος της στον ΚΤΠ;
- ✓ Είναι αυτή η οπτική κυριαρχικής επιβολής (αντιτίθεται, μετασχηματίζει) του ανθρώπου στη φύση α) μια δόκιμη θεώρηση και β) είναι διιστορική;
 - α) "Η έννοια μιας φύσης που είναι εξωτερική για το ανθρώπινο ον δεν είναι πλέον δυνατή, νοητή ή εκφραζόμενη εκτός της σύνδεσής της με τη ριζική οικειοποίηση αυτής της φύσης. Όμως, μόλις η ανθρώπινη πράξη έρθει αντιμέτωπη με την εξωτερική φύση, η τελευταία -ως 'εξανθρωπισμένη φύση' παύει να είναι αυστηρά εξωτερική" (Gandler, 2018, σ. 741).

β) Ο Saito (2023) ισχυρίζεται ότι η έννοια του μεταβολισμού επιτρέπει και τη σύλληψη του μεταβολικού ρήγματος με τη φύση. Υπάρχουν 3 μορφές αυτού του μεταβολικού ρήγματος: 1) υλική διακοπή των κυκλικών διαδικασιών του φυσικού μεταβολισμού υπό το καθεστώς του κεφαλαίου. Το αγαπημένο παράδειγμα του Marx είναι η εξάντληση του εδάφους από τη σύγχρονη γεωργία. 2) χωρικό ρήγμα ανάμεσα στην πόλη και την ύπαιθρο, 3) χρονικό ρήγμα. Όπως είναι φανερό από τον αργό σχηματισμό των θρεπτικών στοιχείων του εδάφους και των ορυκτών καυσίμων και την επιταχυνόμενη κυκλοφορία του κεφαλαίου, αναδύεται ένα ρήγμα μεταξύ του χρόνου της φύσης και του χρόνου του κεφαλαίου.

✓ Διάκριση ανθρώπινων και μη ανθρώινων ζώων. Ο Marx υπερασπίζεται το παράδειγμα της ανθρώπινης εξαιρεσιμότητας (human exceptionality). Η θέση αυτή δέχεται κριτική από πολλές μπάντες τις οποίες η Soper (2012) εντάσσει στην προσέγγιση του μετα-ανθρωπισμού (αποσταθεροποίηση της διάκρισης ανάμεσα σε ανθρώπινα και μη ζώα, απώλεια της κεντρικότητας του ανθρώπου και της απόδοσης εξαιρετικών γνωρισμάτων στον άνθρωπο). Η ίδια όμως απαντά σε αυτήν την κριτική με έναν αρκετά ολοκληρωμένο τρόπο. Μόνο αναγνωρίζοντας την ανθρωπινότητα ως ετερότητα, αναγνωρίζουμε και την ευθύνη μας απέναντι στη φύση.

✓ Μήπως είναι κάπως περιοριστική ή/και μεροληπτική η θεώρηση της εργασίας ως διαμορφωτικής δραστηριότητας; Μήπως ο Marx έχει ως πρότυπο τη βιομηχανική ή τη χειροτεχνική εργασία; Αυτή η θεώρηση έχει επίσης αποτελέσει σημείο κριτικής από πολλές μπάντες (Sayers, 2007):

α) Habermas: διάκριση εργασίας και επικοινωνιακής δράσης; Πού είναι η σημασία της δεύτερης για τον Marx; Πού βρίσκεται η ανθρώπινη αλληλεπίδραση;

Απάντηση: Κάθε εργασία είναι και επικοινωνιακή δραστηριότητα και αφορά ανθρωπινη αλληλεπίδραση. Είναι ένας ιδεαλιστικός δυισμός αυτός που εισάγεται.

β) Arendt: ο Marx θεωρεί τα πάντα εργασία. Δεν κάνει την αναγκαία διάκριση ανάμεσα σε μόχθο (labour) που δεν αφήνει κανένα αποτύπωμα (π.χ. σκούπισμα), εργασία (work) που αφήνει το αποτύπωμά της σε διαρκή αντικείμενα και στην πράξη νοούμενη ως πολιτική δραστηριότητα.

Απάντηση: μια αριστοκρατική μάλλον αντίληψη για την πολιτική πράξη.

γ) Benton: απόσπαση από τη φύση (π.χ. ψάρεμα) ή αγροτική καλλιέργεια, αλλάζει κάτι στη μορφή λόγω της εργασίας; Ναι, θα έλεγε ο Χέγκελ τον οποίο ακολουθεί ο Marx.

δ) Hardt και Negri: μεταβιομηχανική κοινωνία και άυλη εργασία, παράγονται άυλα εμπορεύματα όπως γνώση, πληροφορία, επικοινωνία, σχέσεις, συναισθηματικές αντιδράσεις. Παράγονται υποκειμενικότητες και όχι αντικείμενα. Αφήνοντας κατά μέρος τη χρήση των Νέων Τεχνολογιών στη βιομηχανία, η άυλη εργασία θα μπορούσε να αναφέρεται:

δ.1 στη διανοητική/συμβολική. Αλλά και η διανοητική εργασία έχει υλικές προϋποθέσεις και υλικά αποτελέσματα.

δ.2 στη συναισθηματική εργασία. Όμως και αυτή συμβάλλει στην παραγωγή των οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων και ως εκ τούτου είναι διαμορφωτική.

Στιγμές εργασιακής διαδικασίας (154.2-156.3)

- Η εργασία ως ένσκηνη δραστηριότητα
- Αντικείμενα εργασίας: Η γη ως το γενικό αντικείμενο της ανθρώπινης εργασίας, απόσπαση αντικειμένων εργασίας από τη φύση.
 - Πρώτη ύλη: αντικείμενο αποσπασμένο από τη φύση στο οποίο έχει προστεθεί παρελθούσα εργασία.
- Μέσα εργασίας: σύμπλεγμα πραγμάτων που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην εργάτρια και τα αντικείμενα εργασίας, λειτουργούν ως αγωγοί της δραστηριότητάς της πάνω στα αντικείμενα. Τα εργασιακά μέσα είναι και αυτά πράγματα που έχουν αποσπαστεί από το φυσικό περιβάλλον. Μας τα προσφέρει η γη, αλλά προϋποθέτουν ανάπτυξη της εργασιακής δύναμης για να τεθούν υπό τον έλεγχό της με συγκεκριμένους τρόπους. Το παράδειγμα των εξημερωμένων ζώων.

Κεντρική η σημασία των εργασιακών μέσων.

Η δημιουργία και η χρήση εργασιακών μέσων χαρακτηριστικά ιδιαίτερα της ανθρώπινης εργασιακής διαδικασίας.

Αναφορά στη Βίβλο. Ποιος με την έγνοια του μπορεί να προσθέσει μια ώρα ζωής; Όλα είναι θέλημα θεού. Οόχι λέει ο Ματθ, άνθρωπος προσθέτει ώρες στη ζωή του με τα εργασιακά μέσα. Αποφυσικοποίηση. Και όχι παραίτηση στο θέλημα του θεού.

Η ίδια η γη είναι εργασιακό μέσο. Για να χρησιμοποιηθεί στην εργασιακή διαδικασία προϋποθέτει μια άλλη σειρά εργασιακών μέσων και ήδη υψηλή ανάπτυξη της εργασιακής δύναμης. Σε συνδυασμό με την υπ. 3, κατανοούμε ότι εδώ ο Ματθ επιτίθεται στους Φυσιοκράτες οι οποίοι έδιναν πρωτοκαθεδρία στην αγροτική παραγωγή και, κατά συνέπεια, πριμοδοτούσαν τη διανομή του προϊόντος υπέρ των γαιοκτημόνων.

Από ένα σημείο ανάπτυξης της εργασιακής διαδικασίας και πέρα, χρειάζεται ήδη επεξεργασμένα εργασιακά μέσα.

Τα εργασιακά μέσα αποτελούν πρίσμα για τη διερεύνηση των οικονομικών εποχών. Δεν έχει σημασία τι παράγεται, αλλά πώς παράγεται. Αυτό καθορίζει μια οικονομική εποχή. Δεν είναι μόνο δείκτης ανάπτυξης της εργασιακής δύναμης, αλλά και δείκτης των κοινωνικών σχέσεων.

Υπ. 5: Δεν είναι τα είδη πολυτελείας που χαρακτηρίζουν τις οικονομικές εποχές. Είναι τα εργασιακά μέσα.

Υποσημείωση 5α (2η έκδοση). Εισάγεται ο ιστορικός υλισμός ως η ορθή μέθοδος για τη διερεύνηση των οικονομιών-κοινωνιών. Δεν βασιζόμαστε μόνο στις φυσικές επιστήμες, χρειαζόμαστε και ιστορία.

Πρωτοκαθεδρία στα μηχανικά μέσα εργασίας σε σχέση με ... αυτά που χρησιμοποιούνται ως δοχεία.

(χαχαχα, δεν μπορεί να κρύψει τον θαυμασμό του για την τεχνολογία και κάνει μια μάλλον αλλόκοτη διάκριση, γιατί δηλαδή δεν έχουν σημασία οι σωλήνες;)

Γενικά εργασιακά μέσα: οι υποδομές, οι εγκαταστάσεις, οι γέφυρες και οι διώρυγες.

Η εργασιακή διαδικασία σβήνει στο προϊόν, σε μια χρηστική αξία που ικανοποιεί ανθρώπινες ανάγκες. Η εργασία έχει εξαντικειμενευτεί στη μορφή του προϊόντος, της αξίας χρήσης που παρήγαγε. Η ανησυχία έχει οδηγήσει στην ησυχία του Είναι.

Σημεία αναστοχασμού:

- ✓ Οι στιγμές της εργασιακής διαδικασίας και οι αλληλεπιδράσεις τους έχουν αναλογία με τη διάκριση του Marx ανάμεσα σε παραγωγικές δυνάμεις και παραγωγικές σχέσεις οι οποίες είναι αλληλεξαρτώμενες (Thompson, 1983).
- ✓ Δεν υπάρχει τεχνολογικός ντετερμινισμός. Η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων δεν είναι μόνο τεχνικό ζήτημα, είναι κοινωνικά προσδιορισμένη, ενσωματώνει κοινωνικές σχέσεις.

Από την εργασιακή διαδικασία στη διαδικασία παραγωγής (156.4-159.5)

Ως τώρα, τα βλέπαμε όλα από τη σκοπιά της εργασίας. Πάμε τώρα να τα δούμε από τη σκοπιά του προϊόντος.

Καταρρέει η διάκριση ανάμεσα σε αντικείμενα εργασίας και μέσα εργασίας: και τα δύο περιλαμβάνονται στα μέσα παραγωγής.

Αυτή η κατάρρευση εξυπηρετεί έναν διττό στόχο. Αφενός αφαιρεί την πρωτοκαθεδρία της γης (αγροτικής παραγωγής) των Φυσιοκρατών και αφετέρου την πρωτοκαθεδρία του κεφαλαιοκράτη ως κατόχου μέσων παραγωγής (το κεφάλαιο για κάποιους εξισώνεται με την κατοχή των μέσων παραγωγής). Αυτή η κατάρρευση έχει δηλαδή και πολιτική στόχευση.

Η εργασία γίνεται παραγωγική εργασία.

Υπ. 7: αυτός ο ορισμός της παραγωγικής εργασίας (η εργασία που παράγει αξίες χρήσης) δεν επαρκεί επουδενί για να ορίσει την παραγωγική εργασία στον ΚΤΠ. Κάτι άλλο θα χρειαστούμε για να την ορίσουμε εκεί.

(spoiler alert: την παραγωγή αξίας και θα ανοίξουν οι ασκοί του αιόλου και στη θεωρία κοινωνικής αναπαραγωγής).

Τα προϊόντα εργασίας εισέρχονται σε άλλες εργασιακές διαδικασίες ως μέσα παραγωγής.

Διάκριση κύριων και βοηθητικών πρώτων υλών στη διαδικασία της παραγωγής. Οι κύριες πρώτες ύλες ανιχνεύονται στο τελικό προϊόν. Οι βοηθητικές πρώτες ύλες καταναλώνονται κατά την παραγωγική διαδικασία.

Η πρώτη ύλη που είναι ημι-κατεργασμένο προϊόν και μπαίνει στην παραγωγική διαδικασία άλλων προϊόντων είναι ενδιάμεσο προϊόν.

Διάκριση ανάμεσα σε μέσα διαβίωσης και μέσα εργασίας: Τα πρώτα καταναλώνονται για να ικανοποιηθούν ανάγκες, τα δεύτερα εισέρχονται στην παραγωγική διαδικασία για να μετασχηματίσουν άλλες πρώτες ύλες, κοκ.

Το γεγονός ότι αυτό που χρησιμοποιείται είναι αποτέλεσμα παρελθούσας εργασίας γίνεται αντιληπτό μόνο όταν είναι ατελές. Όταν είναι επιτυχημένο, it is taken for granted.

Η κεντρικότητα της ζωντανής εργασίας: η επαφή με τη ζωντανή εργασία είναι το μοναδικό μέσο για να διατηρηθούν και να πραγματοποιηθούν ως χρηστικές αξίες τα προϊόντα της παρελθούσας εργασίας.

Η εργασία αναλώνει τα υλικά της (μέσα και αντικείμενα εργασίας). Η παραγωγή είναι κατανάλωση. Η παραγωγική κατανάλωση διαφέρει από την ατομική κατανάλωση, αυτά που καταναλώνουμε ως μέσα διαβίωσης. Η παραγωγική κατανάλωση παράγει ένα νέο προϊόν διαφορετικό από τον καταναλωτή, ενώ η ατομική κατανάλωση παράγει απλά τον καταναλωτή.

Όλα αυτά που είπαμε αφορούν τον μεταβολισμό ανθρώπου και φύσης γενικά και διιστορικά ανεξάρτητα από την κοινωνική μορφή οργάνωσης.

Και όλα αυτά τα έχει πει ο Κάρολος για να αναδείξει την κεντρικότητα της εργασίας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα μέσα παραγωγής είναι παρελθούσα εργασία. Χωρίς ζωντανή εργασία, καταστρέφονται, δεν μετασχηματίζονται σε τίποτα χρήσιμο. Μόνο η εργασία είναι συντελεστής παραγωγής.

Υπ. 9. Μόνο οι κυδαίοι οικονομολόγοι βλέπουν στο ραβδί που χρησιμοποιεί ο πρωτόγονος για να ρίξει τον καρπό από το δέντρο την προέλευση του κεφαλαίου. Λες γι' αυτό το stock (πρώτο ραβδί) να σημαίνει και κεφάλαιο; Εξισώνουν τα μέσα παραγωγής με το κεφάλαιο. Αλλά εμείς ξέρουμε ότι κεφάλαιο είναι η αυτο-αυξανόμενη αξία. Και ότι τα μέσα παραγωγής είναι παρελθούσα εργασία.

Σημεία αναστοχασμού:

✓ Η κεντρικότητα της εργασίας πίσω από τα εργασιακά μέσα. Δεν είναι κεφάλαιο. Είναι παρελθούσα εργασία.

- ✓ Spoiler alert για Θεωρία Κοινωνικής Αναπαραγωγής: Η κατανάλωση μέσων διαβίωσης παράγει την εργασιακή δύναμη και τον άνθρωπο. Υπ' αυτήν την έννοια είναι και αυτή παραγωγική κατανάλωση.

Ποιος είναι ο Κικινάτος; Ο Λεύκιος Κουίνκτιος Κικινάτος (Lucius Quinctius Cincinnatus ή απλώς Cincinnatus) ήταν πολιτικός και στρατιωτικός ηγέτης της αρχαίας Ρώμης, του οποίου η απέραντη αρετή εξαιρείται ως παροιμιώδης στη Ρωμαϊκή ιστορία. Ήταν πατρίκιος και ανήκε στην οικογένεια των Κοϊντίων. Το 460 π.Χ. έγινε ύπατος. Ήταν πολύ δίκαιος, τόσο ώστε να μην ανακαλέσει από την εξορία το γιο του, Καίσωνα, που τον είχε εξορίσει η προηγούμενη αρχή. Στον Καίσωνα είχε επιβληθεί μεγάλο χρηματικό πρόστιμο, το οποίο για να πληρώσει ο πατέρας του έμεινε φτωχός σ' όλη του τη ζωή. Τελειώνοντας τη θητεία του, δεν δέχτηκε να επανεκλεγεί στο αξίωμα αυτό, θεωρώντας ότι κάτι τέτοιο θα ήταν παράνομο. Είχε ένα μικρό χωράφι πέρα από τον Τίβερη και ασχολήθηκε με την καλλιέργειά του (από wikipedia, δεν κάναμε και μια σπουδαία αναζήτηση).

Εργασιακή διαδικασία στον ΚΤΠ (160.1-161.1).

Πάμε να δούμε τώρα τον ΚΤΠ. Ο κεφαλαιοκράτης καταναλώνει το εμπόρευμα που αγόρασε. Την εργασιακή δύναμη.

Βέβαια η γενική φύση της εργασιακής διαδικασίας δεν μεταβάλλεται από το ότι η εργάτρια την επιτελεί για τον κεφαλαιοκράτη. Ούτε η συγκεκριμένη τεχνολογία και οργάνωση της παραγωγής (το πώς φτιάχνεις αρβύλες). Αυτά τα βρίσκει δεδομένα ο κεφαλαιοκράτης, την εργασιακή δύναμη που θα αγοράσει από μια εποχή που δεν υπήρχαν κεφαλαιοκράτες.

Οι αλλαγές που συντελούνται στην εργασιακή διαδικασία εντός ΚΤΠ.

- Η εργάτρια εργάζεται υπό τον έλεγχο του κεφαλαιοκράτη.
- Το προϊόν είναι ιδιοκτησία του κεφαλαιοκράτη και όχι του άμεσου παραγωγού.

Η εμπορευματική μορφή των μέσων παραγωγής και διαβίωσης σημαίνει ότι και τα δύο αντιτίθενται στην εργάτρια ως κεφάλαιο.

Η αξία χρήσης της εργασιακής δύναμης παραχωρείται/πωλείται στον κεφαλαιοκράτη.

Η εργασιακή διαδικασία είναι μια διαδικασία ανάμεσα σε πράγματα που αγόρασε ο κεφαλαιοκράτης (εργασιακή δύναμη, μέσα παραγωγής) και τα οποία του ανήκουν.

Έτσι, όμως, παραμένει η παραγωγική διαδικασία με την ανάπτυξη του ΚΤΠ;

Τυπική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο

Τυπική υπαγωγή γιατί μόνο η μορφή της υπαγωγής αλλάζει σε σχέση με την προ-καπιταλιστική κοινωνία. Βρισκόμαστε ακόμα στο στάδιο της απόσπασης απόλυτης υπηραξίας.

Εάν επέλθουν αλλαγές στην παραδοσιακά καθιερωμένη εργασιακή διαδικασία, μετά την υπαγωγή τους στο κεφάλαιο, δεν είναι τίποτα παρά οι σταδιακές συνέπειες αυτής της υπαγωγής.

Η εργασία μπορεί να γίνει πιο εντατική, η διάρκειά της μπορεί να παραταθεί, μπορεί να γίνει πιο συνεχής ή πιο ομαλή υπό το βλέμμα του κεφαλαιοκράτη, αλλά, αυτές οι αλλαγές δεν επηρεάζουν τον χαρακτήρα της πραγματικής εργασιακής διαδικασίας.

Πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο

Μια αλλαγή στην εργασιακή διαδικασία με όρους πραγματικής υπαγωγής της εργασίας στο κεφάλαιο θα μπορούσε να διασφαλιστεί μόνο με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων μέσα από την εισαγωγή νέων μηχανημάτων, νέων επιστημονικών γνώσεων, και την μεγάλη κλίμακα παραγωγής της βιομηχανίας. Η πραγματική υπαγωγή της εργασίας στο κεφάλαιο σηματοδοτεί μια πλήρη και επαναλαμβανόμενη επανάσταση στα μέσα παραγωγής, στην παραγωγικότητα της εργάτριας και στις σχέσεις κεφαλαιοκράτη και εργάτριας.

Σημεία αναστοχασμού:

✓ Ιστορική εξέλιξη: από τη συνεργασία, στη μανιφακτούρα και από κει στη βιομηχανία (Thompson, 1983).

Η **συνεργασία** αναφέρεται σε μια μορφή εργασίας στην οποία οι εργαζόμενοι συγκεντρώνονταν στην ίδια ή σε συνδεδεμένες εργασιακές διαδικασίες, και τα μέσα παραγωγής ήταν συγκεντρωμένα στα χέρια ενός μεμονωμένου καπιταλιστή. Σε αυτό το πλαίσιο, η διευθυντική εξουσία μετατρέπεται σε λειτουργία του κεφαλαίου και όχι του τεχνίτη ή του "μικρού μάστορα" του εργαστηρίου. Αυτός ο τρόπος οργάνωσης ήρθε αντιμέτωπος με τις υπάρχουσες δεξιότητες, τη δύναμη και τις ανταμοιβές του εργατικού δυναμικού. Παρ' όλα αυτά, η περίοδος της συνεργασίας καθιέρωσε μόνο αυτές τις σχέσεις σε πρωτόγονη μορφή. Οι εργοδότες βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στην οικιακή παραγωγή. Ως εκ τούτου, τα μηχανήματα και ο καταμερισμός των καθηκόντων ήταν ασήμαντα, και παρά τη δεσποτική εξουσία, η πραγματική εξουσία του κεφαλαίου επί της εργασίας ήταν περιορισμένη. Ο σκοπός των εργοδοτών ήταν να εγκαθιδρύσουν άμεση εξουσία επί της εργασίας. Αυτό δεν θα μπορούσε να υπάρξει όσο η παραγωγή ήταν βασισμένη στην υπεργολαβία ή στο σύστημα putting out.

Μανιφακτούρα: Έχουμε έρθει στο εργαστήριο. Η εργασιακή διαδικασία αρχίζει να επαναστατικοποιείται, με αποτέλεσμα μια πολύ μεγαλύτερη εξειδίκευση των καθηκόντων που υποτάσσει τη γνώση, την κρίση και τη θέληση του εργάτη. Φυσικά, αυτό δεν γίνεται χωρίς αντιστάσεις. Οι μορφές οργάνωσης και αγώνα των εργατών αντανakλούν τις παραγωγικές σχέσεις της εποχής τους: δημιουργούν σωματεία αποκλειστικής απασχόλησης (π.χ. υφαντής), αποκλείουν ανειδίκευτους, γυναίκες και παιδιά, διαπραγματεύονται τη διάρκεια της εργάσιμης ημέρας, αντιστέκονται στη σταδιακή εκμηχάνιση ως προσπάθεια επιτάχυνσης της εργασιακής διαδικασίας (π.χ. φόροι στις μηχανές ή/και σπάσιμο μηχανών σε ορισμένες περιπτώσεις).

Βιομηχανική παραγωγή: Μόνο η είσοδος και η χρήση των μηχανών και η εφαρμογή της επιστήμης στην οργάνωση της εργασίας θα μπορούσε να επιβάλλει πραγματικό έλεγχο στην εργασιακή διαδικασία, Θα ήταν δυνατόν να γραφτεί μια ολόκληρη ιστορία των εφευρέσεων που έγιναν από το 1830 και μετά με αποκλειστικό σκοπό να εφοδιάσουν το κεφάλαιο με όπλα κατά την εξέγερση της εργατικής τάξης . Μόνο με τη γενικευμένη εκμηχάνιση, ιδίως με τη δημιουργία μηχανών από μηχανές, η μεγάλης κλίμακας βιομηχανία μπόρεσε να αναπτύξει μια επαρκή τεχνική βάση για την περαιτέρω επέκταση της παραγωγικότητας της εργασίας. Αυτό είχε μια σειρά από άμεσες επιπτώσεις με πρώτη την εντατικοποίηση της εργασίας. Υπό τον ρυθμό της μηχανής, η επέκταση της εργάσιμης ημέρας δεν είχε πλέον νόημα. Δεύτερο αποτέλεσμα η απο-ειδίκευση των εργατών. Αυτό επίσης αντανακλάται στη σύνθεση του εργατικού δυναμικού και στις μορφές οργάνωσης των εργατών. Ανειδίκευτοι εργάτες και γυναίκες εργάζονται στη βιομηχανία. Οι αγώνες των εργαζομένων κατευθύνονται σε ζητήματα μισθών και αλλά και στη μείωση των δεξιοτήτων και στην απώλεια έλεγχου των συνθηκών εργασίας.

- ✓ Ποια είναι η σύνδεση ανάμεσα στη βιομηχανική επανάσταση, την αποδοτικότητα και τον αυξανόμενο πλούτο; Οι τεχνολογίες βιομηχανικής παραγωγής (κάθετα και ιεραρχικά συστήματα) είναι απαραίτητα για την αύξηση του παραγόμενου προϊόντος; Δεν μπορούμε να κάνουμε αλλιώς; Ο Engels λέει να το αποδεχτούμε. Δεν γίνεται να επιτύχεις αποδοτικότητα χωρίς τέτοια κάθετα και ιεραρχικά συστήματα: “Αν ο άνθρωπος, χάρη στη γνώση και την εφευρετική του ιδιοφυΐα, έχει υποτάξει τις δυνάμεις της φύσης, οι τελευταίες τον εκδικούνται υποτάσσοντάς τον, στο βαθμό που τις χρησιμοποιεί, σε έναν πραγματικό δεσποτισμό, ανεξάρτητο από κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης. Το να θέλει κανείς να καταργήσει την εξουσία στη βιομηχανία μεγάλης κλίμακας ισοδυναμεί με το να θέλει να καταργήσει την ίδια τη βιομηχανία, να καταστρέψει τον αργαλειό για να επιστρέψει στον κλωστήριο” (Engels 1894 σε Marglin, 1974, σ. 60-61). Ο Marglin (1974) ισχυρίζεται πως τα ιεραρχικά συστήματα δεν σχετίζονται με την αποδοτικότητα, αλλά με τη διαίρεση της εργατικής τάξης και τον έλεγχο πάνω σε αυτήν.

Συμπληρωματική βιβλιογραφία:

- Gandler, S. (2018). Praxis, nature, labour. In The SAGE Handbook of Frankfurt School Critical Theory (Vol. 3), 734-749). SAGE Publications Ltd, <https://doi.org/10.4135/9781526436122>
- Gunn, r. (1987). Marxism and Mediation. Common Sense. Vol. 2.
- Harvey D. (2010). A companion to Marx's capital. Verso, ch. 4.

- Heinrich, M. (2021). How to Read Marx's Capital. Commentary and Explanations on the Beginning Chapters, ch. 7.
- Jaffe, A. (2020). Social Reproduction Theory and the Socialist Horizon: Work, Power and Political Strategy. Pluto Press, ch.2
- Marglin, S. A. (1974). What Do Bosses Do?: The Origins and Functions of Hierarchy in Capitalist Production. Review of Radical Political Economics, 6(2), 60-112.
- Saito, K., (2023). Marx in the Anthropocene, Cambridge Books, Cambridge University Press, ch. 1, 13-43.
- Sayers, S. (2007). The Concept of Labor: Marx and His Critics. *Science & Society*, 71(4), 431-454.
- Soper, K. (2012). The Humanism in Posthumanism, Comparative Critical Studies, 9(3),
- Starosta (2022). Labour, in the The SAGE Handbook of Marxism.
- Thompson, P. (1983). The Nature of Work. An introduction to debates on the labour process, The Macmillan Press Ltd, ch. 2, 38-64.